

FELSEFE DÜNYASI

2007/1 Sayı: 45

YILDA İKİ KEZ YAYIMLANIR

ISSN 1301-0875

Sahibi

Türk Felsefe Derneği Adına
Başkan Prof. Dr. Necati ÖNER

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Prof. Dr. Ahmet İNAM

Yazı Kurulu

Prof. Dr. Necati ÖNER

Prof. Dr. Ahmet İNAM

Prof. Dr. Murtaza KORLAELÇİ

Doç. Dr. Hüseyin Gazi TOPDEMİR

Doç. Dr. İsmail KÖZ

Felsefe Dünyası Hakemli Bir Dergidir.

Felsefe Dünyası 2004 yılından itibaren PHILOSOPHER'S INDEX ve
TÜBİTAK /ulakbim tarafından dizinlenmektedir.

Yazışma ADRESİ

P.K. 21 Yenışehir / ANKARA

Tel&Fax: 0.312 231 54 40

Fiyatı: 15 YTL (KDV Dahil)

Banka Hesap No:

Vakıfbank Kızılay Şubesi: 00158007288336451

Dizgi ve Baskı

Türkiye Diyanet Vakfı

Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi

OSTİM Örnek Sanayi Sitesi 1. Cad. 358. Sk. No: 11 Y.Mahalle / ANKARA

Tel: 0.312 354 91 31 (Pbx) • Fax: 0.312 354 91 32

ÜTOPYALARDA DEVLET

Fikri GÜL*

Bir tür zihinsel tasarım olan ütopya, daha iyi ve daha mükemmel bir toplum ya da devlet modeli oluşturma amacını temele alan bir yaklaşımdır. Düş gücüne dayalı olan ve "olmayan yer", "hiçbir yerde bulunmayan hayali yer" anlamlarına gelen ütopya, bu yönüyle bakıldığında insan doğasının bir parçası olarak karşımıza çıkar. Tarihsel süreç, farklı eksenlerde olmak üzere (siyasi ütopyalar, toplumsal ütopyalar, korku ütopyaları vb.) çeşitli ütöfik görüşlere sahne olmuştur. Sadece daha iyi olanı değil, aynı zamanda daha etkin ve daha işlevsel bir toplum düzeni kurmayı amaçlayan ütopyalar, farklı yapılar tasarlayarak insana en uygun modeli oluşturma ve statükoya karşı bir başkaldırı olarak görülebilir.

Ütopya, gerçekleşmesi arzu edilen ve birçok farklı aşamaları da içinde barındıran sayısız kuramsal güzergâhın kendisine yönlendirildiği bir odaktır¹. Bu bağlamda ütopya, yaratıcı düşünmenin tetiklediği kuramsal altyapısı olan, aklın etkin olarak kullanıldığı ve kendi içerisinde tutarlı düşünsel bir örgü olarak değerlendirilebilir. İdeal olanı yaratma çabası ya da bir başka deyişle, *en mükemmel-i-en iyiyi kurgulama* etkinliği olan ütopyalar, "iyi"ye uymayan her türlü unsuru göz ardı ederek düalist bir yapıya sahip olan insanın olumsuz yönlerini de görmezden gelmiştir. Vurgulamak gerekir ki, ideal olana ulaşmadaki güçlüğün yanı sıra, sadece irrasyonel olduğu için ütopyalara karşı çıkmak ve onu göz ardı etmek, insanın hayal gücünün, bilme ve tasarımıyabilme-yetilerinin dışlanması sonucunu doğurur ki, bu son derece yanlış bir tutumdur. Bu bağlamda ütopyaları dışlamamalı mümkün olduğu kadar onlardan yararlanmaya çalışmalı ve geleceğe yönelik çıkarsamalarda bulunmalıyız.

Düşünce tarihine bakıldığında özellikle devlet ve toplum kaynaklı siyasi ütopyaların ön plana çıktığını görmek mümkündür. Bunların en başında da şüphesiz ki, Platon (427-347) gelmektedir. Platon'un *Devlet* yapıtında çerçevesini çizdiği ideal devlet anlayışı bir yana bırakılırsa, "*Utopia*" kavramı ilk olarak ünlü İngiliz filozofu Thomas More (ya da Thomas Morus) (1478-1535)'un 1516 yılında yayımladığı ve ideal bir devletin nasıl olması gerektiğini anlattığı romanı olan *Utopia* da karşımıza çıkmıştır. Bu yapıtında Platon'a öykünen More, Platon'un sadece yöneticiler (filozoflar)* için

* Yrd. Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü Öğretim Üyesi

¹ Robert Nozick, *Anarchy, State and Utopia*, Basic Books, Inc., Publishers, New York 1974, s. 309.

* Platon, *Devlet* adlı eserinde yöneticilerin filozof olması gerektiğini dile getiriyor. Yani, yönetici derken filozofları anlamamız yerinde olacaktır. Çünkü ona göre, hem devlet gücü hem de akıl gücü yalnızca filozoflarda bulunabilir. Ancak filozoflar doğruyu görebilir ve doğruluk penceresinden olaylara bakabilir

öngördüğü yaşam biçimini ideal devletin bütün yurttaşlarına geneller.

Siyasal ütopyaları ele alırken temelde sırasıyla Platon, Thomas More, Francis Bacon (1561-1626) ve Tommaso Campanella (1568-1639)'yı göz önünde bulunduracağız. Onların yapıtları üzerinden ütopyayı ve yansımalarını değerlendireceğiz. Siyasal ütopyaların ortak özelliği olan “ideal olanı yaratma” ve “en iyiyi-en mükemmeli kurgulama” anlayışına bir de ütopyaların zamandışı ve mitolojik birer tasarım olarak görülmesi eklenirse söz konusu siyasi düzenin “şimdi” de ya da “yakın bir gelecek” de gerçekleşmesinin olanaksız olduğu açıkça görülecektir. Zira, ütopyalarda zamanın belli olması demek ütopyanın temel özelliğini yitirmesi demektir.

Ütopyaların dikkat çekici ve en temel belirlenimlerinden biri de, “artzamanlı bir sunumdan çok, eşzamanlı, yapısal bir inceleme ya da anlatı olması (...) toplum tasarımlarının hep “aklın” kılavuzluğunda şekillenmesidir. Mutluluğun, duyguların, ancak aklın (*Yeni Atlantis*'te bilimin) kurduğu düzenin içinde gerçekleşebileceğine duyulan sarsılmaz inanç (...) toplumu ve insanları aklın araçları düzlemine indirger”².

Platon'un *Devlet* yapıtında çerçevesini çizdiği ideal devlet düzeni, başta More olmak üzere (aralarında bazı farklılıklar olmasına rağmen) birçok filozofa ilham kaynağı olmuştur. Platon'un ideal devlet modeli daha çok biçim açısından ve özellikle de, toplumsal birlikteliğin sağlanması bakımından diğer filozoflara örnek teşkil etmiştir. İçinde bulunduğu toplumsal ve siyasal ortamdan fazlasıyla etkilenen Platon, toplumsal birlikteliği sağlama adına (ki O, toplumu mücadele ortamından ve içinde bulunduğu kaostan kurtarmak için böyle bir yol seçtiğini dile getirir.) katı bir sınıf ayrımına dayanan aristokratik bir yönetim biçimi tasarlamıştır. Platon'un bu tutumu aslında devleti yüceltmek ve olası müdahaleleri engellemek için bir tür güvenlik çemberi oluşturma amacına dönük bir yaklaşımdır. Ancak ne var ki, devleti kutsallaştırıp bireyi devletin emrine veren Platon, sınıfsal ayrıma ve eşitsizliğe dayalı bir toplum yaratmış, bu yönüyle de hem More'dan hem de diğer ütopyacıardan ayrılmıştır.

More'un *Utopia*'si, Platon'un *Devlet*'inin aksine, sorunsuz işleyen bir devlet tasarımı, sınıfsız bir toplum, değer bakımından her insanın eşit olduğu, paylaşımcı ve bireylerin özgürlüğüne önem veren bir yapıt olma özelliğindedir. Campanella'nın *Güneş Ülkesi* de bir ütopya olmasına rağmen, düzenleniş ve işleyiş bakımından Platon'un *Devlet*'inden farklılıklar gösterir. Örneğin *Devlet* yapıtında Platon, “toplumda kaynaşma yaratması bakımından kadınların ve çocukların ortak olmasını savunmuştu. Evlenmelerini zararlı gördüğü yöneticiler ile sınırlı tuttuğu bu talep Campanella'da genele yayılır”³.

(Bkz. Platon, *Devlet* (Çev. S. Eytüboğlu-M. Ali Cimcoz), İstanbul 2001, s. 148 (473d-e). Bir başka deyişle, ya filozoflar yönetici olacak ya da yöneticiler filozof olacak. “Filozoflar devleti ele geçirmedikçe, ne devletin, ne de yurttaşların dertleri bitmez” (Platon, *a. g. e.*, s. 172 (501e).

² Veysel Atayman, “Ütopya Kavramına Genel Bir Bakış” (Tommaso Campanella, *Güneş Ülkesi*, Çev. Veysel Atayman, İstanbul 2006 adlı eserin içerisinde), s. 9.

³ Atayman, *a. g. e.*, s. 18-19.

Platon'un ütopyik sayılan siyasal görüşleri dikkatlice irdelenirse aslında önemli bir ayrımın da varlığı görülecektir. Politik felsefesinde insan unsurunu öne çıkaran Platon, "özel (private) olanı kamusal (public) olandan ayırma fikrini getirdi"⁴. Bu ayrım, her iki alanın nasıl konumlanması gerektiğinin de açık bir ifadesidir. Platon'da ki yöneten ve yönetilen sınıf söz konusu ayrımın iki farklı konumlanışıdır. Ütopyaların temelinde varolan mutluluğu isteme ve ona ulaşmayı olanaklı kılan her yolun sınanması gerçeği, hem Platon'un hem More'un hem de yukarıda söz konusu ettiğimiz ütopyik filozofların tamamının ortak amacıdır. Siyasal ütopyaların önemli bir kısmı yenilikçi ve düşünce özgürlüğünü öne çıkaran ve insanın hayal gücünü zenginleştiren, gelişmeye ve değişmeye kapalı köhne inançların bertaraf edilmesinde önemli bir rol üstlenmiştir, denilebilir. Bilime ve felsefeye olan sarsılmaz inanç, başta Platon olmak üzere Bacon, More ve Campanella'nın siyasal görüşlerinin odağını oluşturur. İdeal devlet tasarımının temelinde bilgi düşüncesi vardır. Devleti ve onu oluşturan kurumlar bilginin ışığında ve hiyerarşik biçimde düzenlenir, toplumsal yapı da benzer şekilde bilginin ışığında örgütlenir. Özellikle Bacon'ın "bilmek, egemen olmaktır" düşüncesi, devletteki siyasal yapılaşmanın hangi güce dayandığının açık bir resmi gibidir. Aynı şekilde Campanella'nın *Güneş Ülkesi*'nde de, bilim ve felsefe egemendir. Yönetmeye aday olanların her şeyden önce metafizik (*metafizik*, Campanella'da *felsefeye* eşdeğer olarak ele alınmıştır. "Her şeyden önce, baş adayların metafizik ve ilahiyat konusunda çok iyi olması gerekir... Aynı şekilde yasaları ilk yapanların, sanatların ve mesleklerin kaşif ve mucitlerinin adlarını, gökte ve yerde olup biten her şeyin nedenini ve tarihini bilmelidir... Bütün bilimlerin kökenini, temellerini ve ispatlama yöntemlerini (...) bilmelidir"⁵) ve sanatları içine alan geniş yelpazeli bir bilme gücüne sahip olması gerekir. Bu da ancak, bilim ve felsefe ile mümkündür. İdeal devletin gerçekleşmesinde kendilerine çok önemli görevler düşen yöneticiler, Platon'un politik felsefesinin de en temel belirleyicilerinden biridir. Yönetici, hem "en yüksek iyi"den hem de "akıl"dan en yüksek payı alan kimse olmalıdır. Bu insanlar da sadece filozoflardır. Çünkü onlar, en bilge, en akıllı, en adaletli ve doğruyu görebilen yegâne kimselerdir. Gerçek filozoflar devlet yönetimini ele alıncaya kadar insanlar için felaketlerin sonu gelmeyecektir. O halde yapılması gereken filozofların bir an önce yönetimi ele almaları ve bilgece yönetmeleridir.⁶

Siyasal ütopyaların en temel özelliklerinden biri de, *bitmemiş* ve *tamamlanmamış* birer proje olmalarıdır. Sürekli yeniyi arama, en mükemmeli kurgulama ve ideal olana doğru evrilme esas amaçtır. Bu evrilme kimi zaman bilge yöneticilere doğru olurken, kimi zaman da, teknolojik bir uzmanlar yönetimine doğru olmaktadır. Sonuçta her iki

⁴ William Ebenstein, *Siyasi Felsefenin Büyük Düşünürleri*, Çev. İsmet Özel, İstanbul 2001, s. 18.

⁵ Tommaso Campanella, *Güneş Ülkesi*, Çev. Veysel Atayman, İstanbul 2006, s. 42.

⁶ Plato, "Letters VII" (*The Collected Dialogues of Plato*, Ed. Edith Hamilton ve Huntington Cairns), Princeton, New Jersey 1989, s. 1575-1576 (326), Platon, *Devlet*, s. 172 (501e).

durumda da, sürekli bir devinim ve evrilme söz konusudur. Biçimsel olarak bakıldığında Bacon'ın *Yeni Atlantis*'i, sonlanmamış bir ütopya niteliğindedir. Biz onu ancak, ileri bir anlama etkinliği ile anlamlandırabilir ve içini doldurabiliriz⁷. Benzer şekilde başta Platon'un *Devleti* olmak üzere, diğer siyasal ütopyaları da örnek olarak verebiliriz.

Ütopyalardaki devlet tasarımı sosyal, ekonomik ve siyasal düzen üçlüsünden oluşur. Platon, daha çok siyasal düzenin önemine vurgu yaparken, More, toplum ve aile hayatına önem verir. More'un *Ütopia*'sında, toplum hayatının temeli aile olarak görülür. Bacon ise, devletin temeline bilgi düşüncesini yerleştirir. *Yeni Atlantis*'te anlatılan ideal devlet, bilime dayanan bir devlettir. Bir tür akademi olarak da değerlendirilebileceğimiz "*Bilimler Haznesi*" adındaki yapılanma, çeşitli bilimsel ve teknik araştırmaları organize eden bir merkezdir. Bu merkezin amacı, " olayların sebepleri ve gizli saikleri hakkında bilgi edinmek, mümkün olan her şeyi yapabilmek için, insanın tabiat üzerine hakimiyetinin sınırlarını genişletmektir"⁸. İdeal devlet olan *Ben Salem* devleti, bilimin bütün ağırlığıyla ve işleyişiyle organize olmuş bir modeldir. Campanella'nın *Güneş Ülkesi*'nde de, devletin başında hem bir filozof hem de rahip olan (hem felsefeyi (metafizik) hem de teoloji bilen) bir hükümdar bulunmaktadır. Söz konusu ettiğimiz siyasal ütopyaların ortak amacı ise, ideal devleti oluşturan yurttaşların mutluluğudur. Her filozof mutluluğa giden yolu farklı şekillerde algılasa da, ortaklaşmacı ve mutlu bir toplum yaratmak temel hedeftir.

Siyasal ütopyalarda devlet, mutluluğun kendisinde gerçekleştiği bir yapı olarak görülür. Bazı farklılıklar göstermesine rağmen siyasal ütopyalarda esas olan insanın mutluluğudur. Devlet, topluma mutluluk sağlamak için kurulur. Belki pratikte mümkün olmasa bile teorik olarak her devlet yurttaşlarının mutluluğunu sağlamayı birincil görev olarak görür. Platon'daki hiyerarşik değerlere dayalı bir sınıf sisteminin varlığı bile bu noktada insanın mutluluğuna engel olarak görülmemektedir. Bir başka deyişle, Platon açısından bakıldığında sınıfsal ayrımın mantığında bile insanların kendilerini gerçekleştirmesi, toplumsal ve siyasal yapıya katılımlarının sağlanması gibi teorik bir arka plan söz konusudur. Platon'un *devletinde* hiçbir şey şansa bırakılmamıştır. Çocukluktan itibaren başlayan ve sistemli bir şekilde devam eden eğitim süreci nihai aşamada bireyin sosyalleşmesi ve devlete olan bağlılığının sağlamlaşmasında işlevsel bir öneme sahiptir. Hatta bazı düşünürler daha da ileri giderek Platon'un *Devletini* "bir ütopya değil, fiili siyasetle tutkuluca ilgilenen bir düşünürün eseri"⁹ olarak görürler.

Özgürlükçü, eşitlikçi ve erdemli bir toplum kurgulayan Campanella, *Güneş Ülkesi* adlı yapıtında insanların özgürlüklerinin sınırlarını olabildiğince genişletmeye çalışmıştır. Bu devlette insan, "Tanrı'ya bile dil uzatabilecek kadar özgürdür"¹⁰. More'un

⁷ Leo Strauss and Joseph Cropsey, *History of Political Philosophy*, Chicago 1987, s. 375.

⁸ Francis Bacon, *Yeni Atlantis*, Çev. Hamit Dereli, İstanbul 1997, s. 47.

⁹ Ebenstein, *a. g. e.*, s. 32.

¹⁰ Campanella, *a. g. e.*, s. 118.

Ütopya'sında da, her insan değer bakımından eşittir. Yurttaşların özgürlüğü ve mutluluğu ön planda tutulmuştur. "Ütopya adasında sosyal ve ekonomik düzen tüm ada halkının mutlu olmasını sağlayacak, tüm haksızlıkları kötülükleri ortadan kaldıracak biçimde kurulmuştur"¹¹. Yukarıda da söylemeye çalıştığımız gibi Platon'un da amacı, insanların mutluluğudur. Devletin, yurttaşlarına mutluluk sağlamak üzere kurulduğunu söyler. Bu açıdan bakıldığında, siyasal ütopyalarda karşımıza çıkan ve hemen her ütopyanın (kurgusal da olsa) odağını oluşturan mutluluk kavramı, ortaklaşmacı ve eşitlikçi bir toplum yaratma hedefinde olan siyasal ütopyaların dışa dönük yüzü olarak görülebilir.

İnsanları mutluluğa ulaştırmanın yolu olarak "eşitlik" ilkesini benimseyen More'a göre, "mülk sahipliğini ortadan kaldırmak memleketin zenginliğini eşitçe, doğrulukla dağıtabilmenin ve insanlığı mutluluğa kavuşturmanın biricik yoludur"¹². Mülkiyeti bir "hak" olarak toplumsal yapının temeline yerleştirmek insanlar arasında eşitsizlik yaratacak ve mevcut dengeyi yoksullar aleyhine bozacaktır. Bunun sonucunda da toplumsal yapının baskın unsuru olan dar gelirli sınıfın giderek durumu kötüleşecek ve olası krizler daha da derinleşecektir. More'a göre çözüm, yurttaşların eşitlik ilkesi temelinde yaşamlarını sürdürmelerinin sağlanmasıdır. Ekonomik olarak eşitliğe dayalı bir toplum olan Ütopya toplumu, gerçek anlamda demokrasinin yaşanıldığı bir toplumdur da. Ütopya toplumunun temelinde aile vardır. Aile içi bağlar ne kadar güçlü olursa devlette o kadar güçlü olur. Ütopya'da yasa sayısı çok azdır. Çünkü bu toplumun bütün yurttaşları aralarında çok iyi örgütlenmişlerdir ve kimin neyi yapacağı, hangi haklara sahip olduğu bellidir. Bu yönüyle bakıldığında More'un Ütopya'sı, sosyal devletin gereklerini kavramış olması bakımından oldukça önemlidir. Bu devlette, değer bakımından her insan eşittir. Oysa Platon'a baktığımızda, "seçkin olan yurttaşlar" ile "sıradan olan yurttaşlar" veya "mülkiyete sahip olması gerekenler" ile "hiçbir mülkiyet hakkı olmayanlar" gibi temel bir ayırım söz konusudur ki, böyle bir anlayışın sosyal devlet ilkesi ile bağdaşması söz konusu değildir.

Siyasal işleyiş bakımından ütopyik devletlerin kendi içinde daha işlevsel ve tutarlı olduğu söylenebilir. Kendi içerisinde; çünkü rasyonel bakış açısıyla ya da daha gerçekçi baktığımızda ütopyaların odağını oluşturan "kuramsal örgü"yü gözden kaçırabiliriz. Halbuki, ütopyaları var eden ve onları kendine özgü yapan sözünü ettiğimiz bu "kuramsal örgü"dür. Platon hariç tutulursa devletteki hiyerarşik düzen, ütopyanın özüne aykırı değildir. Hiyerarşik yapılanma, yurttaşların sınıfsal bir ayrıma tabi tutulması olarak değil, daha etkin ve işlevsel bir toplum yaratmanın itici gücü olarak değerlendirilebilir.

Yönetim biçimleri ve idari yapılanma, ütopyalarda işlenen önemli bir konudur. Siyasal ütopyacı filozoflar, yaşadıkları dönemin siyasi, toplumsal ve iktisadi koşullarını

¹¹ Ayferi Göze, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, İstanbul 2000, s. 120.

¹² Thomas More, *Utopia*, Çev. V. Günyol, S. Eyuboğlu, M: Urgan, İstanbul 2004, s. 109.

dikkate alarak, mevcut çıkmazların ötesinde yeni bir toplumsal-siyasal yapı kurgulamışlardır. Bu kurgusal yapının, ütopyanın doğasına uygun olarak mevcut düzenden farklı ve statükoyu eleştiren söylemleri içermesi, “en iyi” ve “en mükemmel” olma öne çıkarılması kaçınılmazdır. Bilindiği gibi Platon, ideal devlet öğretisiyle bütün kötülüklerden ve olumsuzluklardan arınmış ve işlevsel anlamda etkin bir devlet düzeni kurmayı amaçlamıştır. Bu amaç, Platon’un politik felsefesinin nihai hedefini oluşturmaktadır. Aynı hedef, diğer siyasi ütopyacı filozoflar için de geçerlidir. Örneğin, More da kusursuz işleyen bir toplumsal ve siyasi yapılanma öngörüyordu. Öyle ki, evlilikten tutun da eğitime, sağlığa, güvenliğe, inanca ve ekonomik yapıya dair her şey kusursuz olarak planlanmıştı. Yine Campanella’nın “Güneş Ülkesi”nde rastlantıya yer verilmiyor, ortaklaşa bir yaşam öngörülüyor ve tıpkı More’da olduğu gibi evlilikten ekonomik hayata, sağlıktan güvenliğe, iş hayatından dini yaşama kadar her alanda kusursuz işleyen bir düzen tasarlanıyordu.

Yönetim anlayışı olarak aristokrasiyi savunan Platon’a göre, en iyi yönetim biçimi “monarşi”dir. Aristokrasi ise, iyilik bakımından monarşiden hemen sonra gelen ve seçkinlerin oluşturduğu yönetim biçimidir. Bu tür bir yönetimi Platon, toplumda otoritesi olan, sözüne ve ailesine güvenilen, yaşça belirli bir olgunluğa erişmiş, yeterince deneyimi olan, toplumda kabul gören bilgili bir topluluğun yönetimi olarak ele alır. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi Platon’un, ideal devletin yönetimini bir ya da birkaç filozofa bırakması, yani kendince “en iyi”lerin devleti yönetmesi gerektiği düşüncesi de bir tür aristokrasidir. More’un “Ütopyası”nda da, “piramidal bir sistem öngörülmüştür; şöyle ki, otuz aileden oluşan gruplar her yıl “Philarch” adı verilen bir başkan seçerler, on philarch, üç yüz aile ile birlikte “baş philarch” denilen birinin buyruğu altındadırlar. İki yüz baş philarch bir senato oluştururlar ve gizli oyla halkın gösterdiği dört aday içinden birini başkan seçerler. Başkan zorbalığa kaçmadığı sürece ömür boyu iş başında kalabilir. Philarch’lar, baş philarch’lar ve başkan yürütme görevini yaparlar. Görevleri iş hayatını denetleme ve yasayı uygulamadır”¹³. Ütopya’da ki toplumsal kurumların amacı, öncelikli olarak bireylerin ve halkın ihtiyaçlarını gidermek, yurttaşların bedenlerinin köleliğinden kurtulmalarını sağlamak, düşüncelerini özgürce işletmek ve zihinsel yetilerini bilim ve sanatlarla geliştirmek için olabildiğince çok zaman bırakmaktır. Ütopyalı’lar için gerçek mutluluk bu düşünce gelişiminin bütün yurttaşlarda sağlanmasıdır¹⁴.

Platon, *Devlet* adlı yapıtında çerçevesini çizdiği ideal devlette aristokratik bir monarşi yönetimi öngörmüştü. *Yasalar* adlı yapıtında ise, gerçeğe daha yakın uygulanabilirliği olan realist bir devlet yapılanması öngörür. Bu realist devletin yönetim biçimi olarak da monarşi ile demokrasinin karışımı olan yeni bir yönetim şekli tasarlamıştır. Ancak şunu hemen belirtelim ki Platon, salt bir demokratik yönetim anlayışını benim-

¹³ Göze, a. g. e., s. 122.

¹⁴ More, a. g. e., s. 120-121.

sememiş; aksine, demokrasiye ciddi eleştiriler yönelmiş ve bu eleştirilerini de içinde yaşadığı Atina toplumundan referansla yapmıştır. Bir başka deyişle, demokrasinin Atina'daki uygulanişından, yani pratikten hareketle demokrasi eleştirisi yapmıştır. Bu bağlamda Platon, demokrasinin hem ruhuna hem de mevcut uygulamalarına karşıdır. Platon'un bizatıhi kendi deneyimlerinden, içinde yaşadığı toplumsal kaostan ve savaşların sonucundan hareketle böyle bir kanyıya varmış olduğunu söyleyebiliriz. Ona göre demokraside, "bir devlet adamının nasıl yetişmesi, ne bilgiler edinmesi gerektiği düşünülmez. Kendimize halkın dostu dedirtmek yeter; bütün şerefler kazanılır bununla"¹⁵. Dışarıdan bakıldığında son derece çekici, düzenli bir görünüşü olan ve değişik türden insanları bir araya toplayan demokrasi yönetimi, Platon açısından bakıldığında "çok kısa bir süre içinde (*Politikos*'ta belirtilen) yasadız bir niteliğe bürünüp özgürlükleri olabildiğince başıboş bırakmasından dolayı, herkes istediği düzeni seçip ona göre davranır. Bu bakımdan demokrasi, bir düzen değil, fakat kargaşa (kaos) ortamıdır"¹⁶. Platon daha da ileri giderek demokrasiyi, özgürlüğe gereğinden fazla olanak sağlayan, ahlaki değerlerin tersyüz edilip hiçe sayıldığı, saygısızlığın nezaket, aşırı serbestliğin özgürlük, israfın cömertlik, yüzüstülüğün ve arsızlığın da cesaret sayıldığı bir yönetim şekli olarak değerlendirir¹⁷. Bacon'da, Platon'a benzer şekilde demokrasi anlayışının karşısındadır. Ona göre de, demokrasinin ruhuna uygun bir yönetim biçimi mevcut şartlarda olanaksızdır ve halkın büyük bir kısmının eğitimden yoksun olduğu bir devlette demokrasiden söz etmek mümkün değildir.

Düşlenen ancak gerçekte var olmayan devlet olan "ütopya", aslına bakılırsa bir tür akılsal tasarımdır da. Çünkü devlette düzeni ve işleyişi sağlamak akılla mümkündür. Platon'un *devletinde* hiçbir şey tesadüfe bırakılmamıştır. "Her şey, bütün'ün mutluluğu için birbirine örülmüştür; örgütlenmiştir"¹⁸. Bu yaklaşım diğer siyasal ütopyacı filozoflar için de geçerlidir. Ütopya, tasarım olmasının yanında akılsal bir örüntüdür de. Her şey belirli bir düzen ölçeğinde sıralanır. Düzenin asıl amacı da, yurttaşların mutluluğunu sağlamak ve tesadüflere yer vermeyerek sağlam bir yapı oluşturmaktır. Ütopya, topluma dönük eleştirel yaklaşımın dışlaşmış ifadesidir. Bu yönüyle bakıldığında ütopyanın, yenilenmiş ve biçimsel değişikliğe uğramış bir politik toplum yaratma çabasının ürünü olduğu söylenebilir. Mevcut düzene karşı olduğunu söylediğimiz ütopyaların bu yaklaşımı, dışsal koşullardan yalıtılmış, iç çekişmelerden uzak, kendi içinde mutluluğu yakalamış bir toplum yaratma özleminin bir sonucudur. Ütopyalarda bütün yurttaşlar sorumluluklarının bilincindedirler ve bu sorumluluklarına uygun olarak davranırlar. Sıkı bir ahlaki örgünün egemen olduğu ütopyalarda asıl hedef, mükemmel ve kusursuz işleyen bir yapıyı ahlaki öğelerle süslemektir. Bu açıdan bakıldığında insan doğasının

¹⁵ Platon, *Devlet*, s. 223 (558 b).

¹⁶ Mehmet Ali Ağaoğulları, *Kent Devletinden İmparatorluğa*, Ankara 2000, s. 211.

¹⁷ Platon, *Devlet*, s. 225 (560.e).

¹⁸ Ömer Naci Soykan, "Ütopyalarda Sanat-Toplum İlişkisi", *Felsefe Dünyası*, Sayı 1, Ankara 1999, s. 32.

bir parçası olan ütopyalar, toplumsal mutluluğu öne çıkararak bir tür yeryüzü cenneti kurmayı amaçlamışlardır.

ABSTRACT

STATE IN UTOPIAS

This article aims to take over the functionality of utopias and show how the conception of "state" was dealt within the political utopias. Additionally, the ideas of political utopian philosophers such as More, Bacon and Campanella, beginning from Plato, were arranged properly and comparatively according to the systematic of the utopias. Besides, some notions which make up the focus of the utopias have been stressed and the traces of reverie of creating "the best", "the most perfect" and "the faultless" society have been traced down. Shortly, this article offers us expansion of how the "state" was visualized in the utopias and how to deal with and evaluate the utopias.

Key Words: Utopia, State, Functionality, Social and Political Structuring, Management

KAYNAKÇA

Ağaoğulları, Mehmet Ali, *Kent Devletinden İmparatorluğa*, Ankara 2000.

Atayman, Veysel, "Ütopya Kavramına Genel Bir Bakış" (Tommaso Campanella, *Güneş Ülkesi*, Çev. Veysel Atayman, İstanbul 2006 adlı eserin içinde).

Bacon, Francis, *Yeni Atlantis*, Çev. Hamit Dereli, İstanbul 1997.

Campanella, Tommaso, *Güneş Ülkesi*, Çev. Veysel Atayman, İstanbul 2006.

Ebenstein, William, *Siyasi Felsefenin Büyük Düşünürleri*, Çev. İsmet Özel, İstanbul 2001.

Göze, Ayferi, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, İstanbul 2000.

More, Thomas, *Utopia*, Çev. V. Günyol, S. Eyuboğlu, M. Urgan, İstanbul 2004.

Nozick, Robert, *Anarchy, State and Utopia*, Basic Boks, Inc., Publisher, New York 1974.

Platon, *Devlet*, Çev. S. Eyuboğlu-M. Ali Cimcoz, İstanbul 2001.

Plato, "Letters VII" (The Collected Dialogues of Plato), Ed. By Hamilton and Huntington Cairns), Princeton, New Jersey 1989.

Soykan, Ömer Naci, "Ütopyalarda Sanat-Toplum İlişkisi"; *Felsefe Dünyası*, Sayı 1, Ankara 1999.

Strauss, Leo ve Cropsey, Joseph, *History of Political Philosophy*, Chicago 1987.